

Дмитар ТАСИЋ*

ОСНИВАЊЕ И РАД ЈЕДИНИЦА КОРПУСА НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ (КНОЈ) У ЦРНОЈ ГОРИ 1944 – 1945.

ABSTRACT: *According to the archival sources of Military archive in Belgrade and relevant literature, this paper presents the foundation and overview of activities of Corps of National Defense of Yugoslavia (CNDY) units in Montenegro. After the end of war, CNDY units faced with the large number of armed outlaws (chetniks, separatists and Albanian irregulars). These groups or individuals, although not so politically and military active, were the threat to the common security and establishing and consolidation of the new authorities.*

KEY WORDS: *CNDY, DPN, people's defense, security, outlaws, Montenegro, chetniks, separatists, balists, Sandzak, border*

Увод

Питање оснивања **Корпуса народне одбране Југославије** (КНОЈ) спада у шири контекст историје Другог светског рата на територији Југославије, односно, устанка, грађанског рата и револуције које је припремила и извела **Комунистичка партија Југославије** (КПЈ). У свему томе велику важност има питање веза КПЈ са СССР и узора који су преузимани из прве земље социјализма, између осталог и у формирању обавештајно – безбедносног апарата чији је важан део био и КНОЈ.¹ У ужем смислу ово питање је неодвојиво од питања карактера оружаног

* Аутор је научни сарадник у Институту за стратегијска истраживања, Београд.

¹ Више о томе: Дмитар Тасић, „Совјетски Савез и формирање југословенских снага безбедности (1944-1945)”, *Ослобођење Београда 1944*. Зборник радова, Институт за новију историју Србије, Београд 2010, стр. 272-281.

устанка који је, у суштини, уз оружану борбу против окупатора и квислинга, представљао паралелно спроведену револуционарну смену власти.²

Почеци оснивања обавештајно – безбедносног апарата партизанског покрета везују се за седницу Централног комитета КПЈ (ЦК КПЈ) и Главног штаба Народноослободилачких партизанских одреда Југославије (ГШ НОПОЈ) одржану 26. септембра у месту Столице у западној Србији, у историји забележену као Саветовање у Столицама. На саветовању је, између осталог, донесен низ одлука којим је требало да се унапреди обавештајно – безбедносни рад партизанског покрета.³

У наредним годинама настављен је рад на унапређивању обавештајно – безбедносног рада партизанског покрета.⁴ Коначно, наредбом Врховног команданта НОВ и ПОЈ, Јосипа Броза Тита, од 13. маја 1944. године, формирано је Одељење заштите народа (ОЗН) при Повереништву народне одбране Националног комитета ослобођења Југославије (НКОЈ). У надлежности ОЗН-е били су: офанзивна обавештајна служба према иностранству и на окупираној територији, контраобавештајна заштита ослобођене територије и контраобавештајна заштита НОВЈ.⁵

Затим је 15. августа 1944. године донесена одлука о формирању Корпуса народне одбране Југославије. КНОЈ је формиран јер је за ефикасан рад органа безбедности било неопходно постојање посебних оперативних јединица. У тренутку формирања КНОЈ је обухватио постојеће јединице безбедности, попут јединица ВДВ (*Vojske državne varnosti*) у Словенији, јединице за борбу против пете колоне (ППК) у Хрватској и јединица Народне одбране у Босни и Херцеговини – ове

² Đoko Slijeprčević, *Jugoslavija uoči i za vreme Drugog svetskog rata*, Iskra, Minhen 1978, str. 539. (У даљем тексту: Ђ. Слијепчевић, *n. d.*)

³ Више о томе: *Vojnoistorijski glasnik* br. 1 за 1977. Овај број часописа је посвећен саветовању у Столицама. Са самог саветовања није сачуван записник, али су тада донесене мере видљиве из каснијих одлука и наређења покрајинских штабова и комитета, као и успомена и реферата југословенских партијских функционера – прим. Д. Тасић..

⁴ Више о томе: Stjepan Domankušić, Miodrag Selić, „Organizovanje i razvoj sistema bezbednosti i obaveštajno-bezbednosnih službi u NOR”, *Vojnoistorijski glasnik* 3/1981; Миша Лековић, „Преглед стварања и развика службе безбедности у току Народноослободилачког рата. Поводом петнаестогодишњице стварања Службе унутрашње безбедности и КНОЈ”, *Војноисторијски гласник* 3/1959; Sekula Joksimović, „Formiranje i delatnost KNOJ-a”, *Vojnoistorijski glasnik* 1/1985; Ivo Martinović, „Obezbeđenje rukovodećih organa narodnooslobodilačkog pokreta za vreme rata”, *Vojnoistorijski glasnik* 1/1967.

⁵ *Razvoj oružanih snaga SFRJ 1945/1985, Vojna bezbednost*, VINC, Beograd 1986, str. 23 - 24 (У даљем тексту: *Вojна безбедност*).

последње су биле познатије као јединице ОЗН.⁶ Одлуку је пратило детаљно упутство. Основни задаци јединица КНОЈ-а били су: „борба са антинародним устаницима у позадини НОВЈ и ликвидација четничких, усташких, белогардејских и других антинародних банди на ослобођеној територији Југославије”, обезбеђење централних органа власти, чишћење тек ослобођених територија, обезбеђење лука, обала и државних граница, обезбеђење саобраћајница и мостова, завода и фабрика наменске индустрије, аеродрома и других објеката важних за одбрану, извршавање задатака ОЗН-е у потерама, претресима, легитимисању, заседама, спровођењу ухапшеника, заробљеника и др.⁷

Једна од специфичности везаних за рад јединица КНОЈ-а била је да се његов начин деловања није много променио у тренутку када су у мају 1945. на територији Југославије окончана ратна дејства. Упркос чињеници да је добар део квислиншких и антикомунистичких снага био ликвидиран или је успео да емигрира, на терену, широм Југославије остао је велики број припадника „поражених снага”.⁸ Вишенационални карактер југословенске државе давао им је изузетну шароликост, али и почетну предност њиховим политичким противницима јер је сваки од ових покрета деловао самостално, без сарадње или координације са оним другим, осим у неколико случајева. Тако су се са једне стране у борби против истог противника нашли четници Драже Михајловића, усташе, словеначки домобрани и словеначки четници стављени под заједнички именитељ „белогардејци“, албански сепаратисти, националисти и одметници разних врста, стављени под заједнички именитељ „балисти“ и малобројни али активни припадници Унутрашње македонске револуционарне организације - ВМРО. Победничка страна је имала све оно што остаоци њихових поражених противника нису: јасну политичку платформу, одлучност, организацију, пропагандни и безбедносни апарат и подршку савезника (у овом случају је и немешање у унутрашње ствари имало карактер пасивне подршке – прим Д. Тасић). Сигурност у себе, одлучност, па донекле и ароганцију победника илустровао је заједнички именитељ унутрашњег непријатеља или противника нове власти – сви они названи су једноставно „банда“.

Иако је антикомунизам био најизразитија и, парадоксално, можда једина заједничка карактеристика свих ових покрета, немогуће је го-

⁶ *Vojna bezbednost*, str. 25.

⁷ Видети Прилог 1 на крају чланка.

⁸ Наведено је да је земљу напустило око 300.000 „усташа, четника и других издајника“, а да је у земљи остало „око 12.000 сарадника окупатора, одметнутих у планине“, *Razvoj oružanih snaga SFRJ 1945 – 1985, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu I, VIZ, Beograd 1990*, str. 34.

ворити о повезаном или јединственом југословенском антикомунистичком покрету. Са друге стране, термин југословенски би представљао само територијалну одредницу јер за неке од њих, попут усташа, односно крижара и албанских бунтовника, антијугословенство је ишло руку под руку са антикомунизмом.

Четници Драже Михаиловића били су најбројнији представници једног антикомунистичког покрета на територији Југославије и, у односу на друге, деловали су на највећем делу југословенске територије. За разлику од других, у земљи је остао и њихов вођа - генерал Дража Михаиловић. Међутим, његово хватање у марту 1946, а потом суђење и стрељање 17. јула 1946. године, задали су јак ударац покрету.⁹

Оснивање јединица Народне одбране у Црној Гори

Прве јединице Народне одбране (НО) у Црној Гори формиране су у августу 1944. године. Као и другде, ове јединице су формиране да би се одржао поредак на ослобођеној територији.

Прва црногорска бригада НО која је тада формирана састојала се из шест батаљона који су преузети од команди подручја или из других активних јединица. Основни критеријуми за улазак у ове јединице били су добровољност и оданост. Наиме, ове јединице нису посматране као обичне војне формације само са војно – политичким задацима. Напротив, њихови задаци били су много захтевнији и њиховом решавању је „требало прићи са више елана и плана рада”.

У тренутку оснивања 1. црногорска бригада НО налазила се на подручју Пиве, Маглића, Волујка и Шћепан Поља.¹⁰ Бригада се у раду ослањала на **Одељење заштите народа за Црну Гору, Боку и Санцак**. Батаљони су били изоловани и самим тим самостални у раду. Током августа 1944. године ови батаљони, заједно са оперативним јединицама, водили су борбе против Немаца и четника код Гацка, на Дурмитору, у Пиви, у Морачи, код Берана и Андријевице. Најжешћи сукоб догодио се са четницима Павла Ђуришића на Ђеранића гори и Лукавици.¹¹ Већ

⁹ Више о томе: Kosta Nikolić, Bojan Dimitrijević, „Zarobljavanje i streljanje generala Dragoljuba Mihailovića 1946. godine – Nova saznanja o arhivskoj građi”, *Istorija 20. veka*, 2/2009, str. 9-20. Nikola Milovanović, *Kroz tajni arhiv UDBE*, Sloboda, Beograd 1974; Tamara Nikčević, *Goli otoci Jova Kapičića*, Podgorica 2009, str. 100.

¹⁰ Војни архив (ВА), Југословенска народна армија (ЈНА), Команда КНОЈ-а и ГЈЈ, Инв. бр. 4764 - 1, Историјат 6. дивизије Корпуса народне одбране Југославије.

¹¹ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ-а и ГЈЈ, Инв. бр. 4764 - 1, Кратак историјат развитка борби и рада 1. бригаде 6. дивизије КНОЈ-а. Ту је 2. батаљон у садејству са 7. бригадом противницима нанео губитке од око 350 мртвих и 200 заробљених четника. Само 2. батаљон убио је 150 и заробио 100 четника.

у новембру батаљони су имали свој распоред на Цетињу, у Подгорици, Никшићу, Колашину, Андријевици и Боки, са командом на Цетињу.¹²

Крајем јануара 1945. године, бројно стање бригаде износило је 1.722 бораца. У команди бригаде, међутим, сматрали су да је за ефикасан рад бригаде оптималан број - 3.000 бораца. Приликом попуње инсистирало је на високим критеријумима, пре свега лојалности покрету и партији, чак и на уштрб војничке спреме. Тако је из бригаде у једном тренутку прекомандовано 250 бораца који нису одговарали постављеним критеријумима. Рад бригаде пратили су проблеми везани за недостатак опреме, транспортних и средстава везе, недовољну обученост, недостатак квалификованих руководиоца који су углавном били из редова искуснијих бораца, али махом неписмени. Број батаљона сведен је са шест на четири и то:

1. батаљон у Никшићу, за територије срезова Никшићког и Шавничког;
2. батаљон у Подгорици, за територије срезова Подгоричког и Даниловградског;
3. батаљон у Беранама, за срезове Берански, Андријевички и Колашински;
4. батаљон на Цетињу, за срезове Цетињски и Барски.

Вишак руководиоца из два расформирана батаљона расподељен је на преостала четири.

Батаљони су се, подељени на чете, готово непрекидно налазили на терену. Наиме, како се фронт померио даље на запад, на територији Црне Горе највећу опасност по нове власти представљали су одметници на терену. У том тренутку, од непријатељских снага на територији Црне Горе налазило се око 1500 четника, махом скривених и политички и војно неактивних. Такође, на албанској територији налазила се велика група од 2000 Албанаца и око 1000 четника из племена Куча и Васојевића. И против четника-скривача и групе у Албанији припремане су акције.¹³ Међутим, током јануара и фебруара није било већих акција Црногорске бригаде НО. У марту су јединице 3. батаљона ликвидирале четничку групу која се скривала у једној пећини у близини села Радманце у петничкој општини. После петодневне опсаде, у јуришу на

¹² *Razvoj oružanih snaga SFRJ 1945/1985, Kopnena vojska JNA 3/III*, VINC, Beograd 1988, str. 438 (У даљем тексту: *Kopnena vojska JNA 3/III*).

¹³ Војни архив (ВА), Народноослободилачки рат (НОР), кутија (к). 223, фасцикла (ф). 1, бр. рег. 294, Извештај Штаба Црногорске бригаде КНОЈ-а Одељењу заштите народа за Југославију стр. пов. број 35 од 30.1.1945.

пећину десет четника је убијено док је пет успело да се извуче. У априлу је на сличан начин 3. чета истог батаљона у Калударској пећини у близини Берана ликвидирала још једну четничку групу од 11 припадника. Посебно је био важан задатак затварања пролаза из Херцеговине у Црну Гору. Јединице 1, 2. и 4. батаљона заједно са 10. Црногорском бригадом успеле су да спрече прелазак велике групе од 500-600 четника под командом Вука Калаита. Група се разбила на мање јединице и једна таква је након борбе била принуђена на предају. Укупно су заробљена 153 четника под командом Драга Брошанца и Петра Зиндовића. Друга, мања група од 26 четника одбила је предају и у борби је уништена.¹⁴

У мају 1945. спроведена је велика операција уништења главних четничких снага под командом Драже Михаиловића, на територији Херцеговине, у рејону планине Зеленгоре. У тренутку када су се почетком маја ове четничке снаге пробијале из правца Иван–Седла према Калиновику, јединице Црногорске бригаде НО и 10. црногорске бригаде већ су се бориле са већом групом црногорских и санџачких четника на херцеговачко-црногорској граници. У борбама је погинуло 95, а заробљено 205 четника.¹⁵ У прве две недеље маја, у току интензивних борби главнина четничких снага се нашла у окружењу упркос повременим успесима у борбама. Са запада из правца Коњица и Јабланице деловале су снаге 3. корпуса и Херцеговачке бригаде НО. Са Генералштабом ЈА договорено је да се у борбу укључи и 37. дивизија, а на југоистоку, у сектору Вучева и Чемерна дејствовале су Црногорска и Санџачка бригада НО.¹⁶ Половином маја четничке снаге нашле су се под концентричним ударима поменутих снага ЈА, КНОЈ и Народне милиције. Најжешће борбе вођене су на потезу Улог-Зеленгора, током 10, 11. и 12. маја.¹⁷ До 18. маја, четничке снаге разбијене су у групице.¹⁸

У овим операцијама поред поменутих снага 3. корпуса, 37. ударне дивизије и Босанско-херцеговачке дивизије КНОЈ-а, учествовале су 2. Санџачка и Црногорска бригада НО као и снаге ратног ваздухоплов-

¹⁴ ВА, НОР, к. 222, ф. 11, бр. рег. 1/1, Извештај Штаба 6. дивизије КНОЈ-а Штабу КНОЈ-а (Отсек безбедности) стр. пов. број 27 од 4.11.1945.

¹⁵ ВА, НОР, к. 222, ф. 1/IV, д. 31/1, Извештај Штаба Корпуса Народне одбране Југославије Одељењу заштите народа за Југославију од 4.5.1945.

¹⁶ ВА, НОР, к. 222, ф. 1/IV, д. 34/1, Извештај Штаба Корпуса Народне одбране Југославије Одељењу заштите народа за Југославију од 9.5.1945.

¹⁷ ВА, НОР, к. 222, ф. 1/IV, д. 35/1, Извештај Штаба Корпуса Народне одбране Југославије Одељењу заштите народа за Југославију од 13.5.1945. О озбиљности ситуације говори податак да је командант КНОЈ-а, Јово Вукотић, 12. маја дошао је у штаб Босанско-херцеговачке дивизије НО како би координисао рад јединица (Прим. Д. Тасић).

¹⁸ ВА, НОР, к. 222, ф. 1/IV, д. 36/1, Извештај Штаба Корпуса Народне одбране Југославије Одељењу заштите народа за Југославију од 18.5.1945.

ства.¹⁹ Батаљони Санџачке бригаде убили су 48 четничких официра, 50 подофицира и 175 четника.²⁰ Главнина Црногорске бригаде састава 1. и 2. батаљон са по три чете и 4. батаљон са једном четом, уз губитке од једног погинулог и два лакше рањена борца, четничкој групацији је нанела губитке од 155 погинулих.²¹

Одметници и тактика КНОЈ

У тренутку окончања ратних дејстава у Црној Гори су владале изузетно тешке прилике. Током рата убијено је или умрло 40.466, а било је интернирано 95.346 лица. Инвалида је било 25.144. Привреда Црне Горе, иначе неразвијена, била је руинирана. Оштећено је или уништено 1500 километара путева, 300 мостова, 22.354 кућа и 53.987 помоћних и економских зграда, 878 државна објекта (од чега 321 школа). Читава насеља су уништена – Подгорица готово до темеља, а затим и Колашин, Бијело Поље и др. Шуме су безобзирно експлоатисане. Уништено је више од 2,5 милиона грла стоке. Владао је прави монетарни хаос. У оптицају су били италијанска лира, немачка марка, жигосани и нежигосани динар, албански лек, Недићев динар, куна НДХ, стари сребрни динари и др.²²

Разбијање великих формација „унутрашњег непријатеља“ у мају 1945, пре свега четника на Зеленгори, довело је до значајних промена. На територији целе Југославије, па и у Црној Гори, они су били приморани да пређу на герилски начин рада. Веће формације су се разбиле у мање групе које су гравитирале ка крајевима одакле су потицали њихови припадници. Ту, на познатом терену, међу рођацима и саплеменицима, они су могли да развију мрежу јатака и симпатизера који су им помагали у наставку борбе. По дефинитивном доласку на одређени терен избегавали су сукобе са већим формацијама војске. Понегде су вршили нападе на локалне представнике и средишта власти, чланове партије и задруге. У заседама и ноћним препадима нападани су курири, мање патроле милиције или војске, сачекивани су и пљачкани

¹⁹ Више о уништењу главнине четничких снага на Зеленгори и Сутјесци 1945. године у: Милан Терзић, „Губици четника Драже Михаиловића на Зеленгори и Сутјесци - мај 1945”, *Војноисторијски гласник* 2/2011, стр. 71 – 83.

²⁰ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ-а и ГЈЈ, Инв. бр. 4764 - 1, Бригада Народне одбране за Санџак.

²¹ ВА, НОР, к. 222, ф. 11, д. 1/1, Извештај Штаба Шесте дивизије Корпуса народне одбране Југославије Штабу Корпуса народне одбране Југославије, стр. пов. бр. 27 од 4.11.1945. год.

²² Zoran Lakić, „Narodna vlast i obnova Crne Gore”, *Војноисторијски гласник* 2, 3/1974, стр. 24-25.

камиони, аутобуси и путнички аутомобили. Ради безбеднијег кретања већину покрета су вршили ноћу, а током дана су често користили заплењене униформе припадника војске и милиције.²³

Групе су бројале у просеку од 3 до 15 чланова. Према тумачењима представника власти, главни мотивациони фактор за наставак борбе и одбијање предаје био је страх од казне. Активност одметника је, традиционално, имала највећи интензитет од пролећа до јесени. Као склоништа користили су катуне, пећине и земунице на тешко приступачним и удаљеним локацијама. Уколико би дошло до сусрета са јединицама милиције или војске, трудили су се да се неприметно извуку и избегну борбу. У супротном, борба је често била огорчена. Самоубиство је често било последњи чин опкољених одметника.²⁴

Одметници су знали да сурово кажњавају колебљиве јатаке и помагаче, најчешће као опомену осталима. Поједине групе успеле су временом да заврбују неке од представника власти што је олакшало њихов рад. Често ни најповерљивији јатаци нису знали локацију или план кретања групе. Групе су велику пажњу поклањале извиђању. Ноћној акцији претходило је прилажење у току дана. У случају јачег притиска војске или милиције, групе су се повлачиле у земунице, прелазиле на суседне рејоне или се раздвајале.²⁵

Јединице КНОЈ-а су своју тактику прилагођавале непријатељу. Још у току рата оне су обично оперисале у формацијама не већим од батаљона, најчешће у сарадњи са органима ОЗН-е. Акције су обухватале различите видове борбених дејстава попут заседа, претреса или потера, све са циљем хватањем појединих непријатељских официра, агената, помагача или симпатизера. Окончањем ратних дејстава и преласком непријатеља на герилски вид борбе и организовања, и јединице КНОЈ-а су прилагодили своју тактику. Поново се почело са применом заседа, препада, гоњења, блокада, претреса и хватања. Као посебно ефикасан вид дејстава показало се убацивање група војника или појединаца међу непријатеље.²⁶

Да би се постигла што већа ефикасност у борби са одметницима, током 1945. и већег дела 1946. године јединице КНОЈ-а већи део времена проводиле су на терену у патролирању, контроли, леги-

²³ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ и ГЈЈ, Инв. бр. 3705-1, Историјат јединица КНОЈ-а, Тактика банде.

²⁴ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ и ГЈЈ, Инв. бр. 3705-1, Историјат јединица КНОЈ-а, Тактика банде.

²⁵ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ и ГЈЈ, Инв. бр. 3705-1, Историјат јединица КНОЈ-а, Тактика банде.

²⁶ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ и ГЈЈ, Инв. бр. 3705-1, Историјат јединица КНОЈ-а, Тактика наших јединица.

тимисању, заседама, прикупљању података, потрагама, борбама и гоњењу. Посебним наређењима била је регулисано да само најнужнији делови јединица (штабови, позадински делови, обезбеђење и резервне јединице) буду везани за насељена места, а да остали време проводе на терену. Војницима је издавана храна за неколико дана, на терену се боравило под шаторима или провизорним заклонима, тако да су услови рада практично били ратни. Због хроничног недостатка суве хране, војници који су боравили на терену често су данима живели само на мармелади и хлебу.²⁷

Да би јединице КНОЈ-а могле ефикасно да делују, још током рата у првим јединицама Народне одбране формирана је обавештајна служба. Основни задатак службе био је прикупљање података о непријатељским снагама и „паралисање рада непријатељске обавештајне службе”. У бригадама КНОЈ-а формирани су обавештајни центри, док су у батаљонима постављени обавештајни официри. Свој рад заснивали су на прикупљању информација путем повереничке мреже, разменом информација са обавештајном службом оперативних јединица, сарадњом са органима „народне власти” и саслушавањем заробљеника. Да би ефикасније деловали, за центре су органски били везани извиђачки водови и извиђачке чете. Како су током 1945. године формиране граничне јединице КНОЈ-а, обавештајна служба унутар КНОЈ-а се издиференцирала на обавештајну службу унутрашњих и обавештајну службу граничних јединица.²⁸

Чињеница да су јединице КНОЈ-а биле распоређене на читавој територији земље, често у веома малим саставима (одељење или вод), у много чему је отежавала командовање и руковођење, контролу, правилно издавање задатака, обуку. У тим условима посебно су били важни самоиницијативност, снажљивост и одлучност старешина.²⁹

Што се тиче присуства одметника, терен Црне Горе се није драстично разликовао од других делова Југославије. Током јуна 1945. у команди Црногорске бригаде НО примећено је да се извештајан број црногорских четника који су заробљени у Словенији и Хрватској вратио својим кућама. Њима су по пуштању из заробљеништва издате објаве и

²⁷ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ и ГЈЈ, Инв. бр. 3705 - 2, Прво одељење Команде граничних јединица Југославије, Оперативни одсек, Историја КНОЈ-а и граничних јединица по оперативној грани за 1945. и 1946. годину, Напори који су стајали пред јединицама КНОЈ-а и граничним јединицама у 1945. и 1946. години.

²⁸ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ и ГЈЈ, Инв. бр. 3705-2, Друго одељење КГЈЈ, Историја КНОЈ-а и Граничних јединица по обавештајној грани за 1945. и 1946.годину.

²⁹ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ и ГЈЈ, Инв. бр. 3705 - 2, Прво одељење Команде граничних јединица Југославије, Оперативни одсек, Историја КНОЈ-а и граничних јединица по оперативној грани за 1945. и 1946. годину, Искуства у командовању и руковођењу.

они су се кретали без пратње. Међутим, један део се по доласку кући одметнуо.³⁰ Иначе се у јуну на територији Црне Горе налазило око 400 одметника, углавном неактивних. Они су били груписани у око 100 група од чега 10 група „црногорских сепаратиста”, а 90 четничких. Од четничких група нешто активније су биле групе Мила Павичевића, Вељка Павичевића, Благоте Радуновић, Ђуре Дранчића, а од сепаратистичких група Вука Андрића.³¹ У јулу је број одметника био нешто већи, али само зато што су претходном броју придодати и албански одметници, односно балисти³² – како су тада називани, тако да је укупан број одметника на територији Црне Горе износио 550. Њихове групе су биле неповезане, углавном су се скривале и нису предузимале војничке акције.³³

Током лета су обављене припреме за противодметничку акцију у Катунској нахији која је требало да почне 5. септембра у зору.³⁴ Истовремено, извршено је евидентирање одметничких група на територији целе Југославије, а свака група добила је број под којим се водила. Тако је у том тренутку на територији Црне Горе било 48 група са око 294 одметника (четника, балиста, црногорских сепаратиста).³⁵ Убрзо је тај број смањен јер су се властима предале две групе балиста (редни број 254. и 255.), под командом Будака Сефића и Мурата Радончића из среза Андријевичког.³⁶ Октобар је протекао у миру, али је зато почетком новембра покренута интензивна акција против 40-члане четничке групе која се појавила у околини Никшића где се разбила на неколико мањих група. Ова група се највероватније пребацила са територије Херцеговине.³⁷

Одлучност нових власти у борби са одметницима видљива је из инструкције начелника ОЗН-е, Александра Ранковића, свим јединицама

³⁰ ВА, НОР, к. 222, ф. 1, д. 57, Извештај Штаба Корпуса Народне одбране Југославије Одељењу заштите народа за Југославију од 9.6.1945.

³¹ ВА, НОР, к. 224, ф. 4, д. 2/1, Извештај Штаба Корпуса Народне одбране Југославије Одељењу заштите народа за Југославију стр. пов. бр. 68/45 од 13.7.1945.

³² Балистима су испрва током Другог светског рата називани припадници албанске десничарске организације Национални фронт *Balli Kombëtar*. Временом се овај назив проширио на све албанске одметнике на територији Југославије. (Прим. Д. Тасић)

³³ ВА, НОР, к. 224, ф. 4, д. 7/8, Извештај Штаба Корпуса Народне одбране Југославије Одељењу заштите народа за Југославију стр. пов. бр. 32/45 од 14.8.1945.

³⁴ ВА, НОР, к. 224, ф. 4, д. 9, Извештај Штаба Корпуса Народне одбране Југославије Одељењу заштите народа за Југославију стр. пов. бр. 42 од 7.9.1945.

³⁵ ВА, НОР, к. 224, ф. 4, д. 42/1, Извештај Штаба Корпуса Народне одбране Југославије Одељењу заштите народа за Југославију, стр. пов. бр. 49/45 од 15.9.1945. Видети Прилог 2 на крају чланка.

³⁶ ВА, НОР, к. 224, ф. 4, д. 15/1, Извештај Штаба Корпуса Народне одбране Југославије Одељењу заштите народа за Југославију, стр. пов. бр. 65/45 од 24.9.1945.

³⁷ ВА, НОР, к. 224, ф. 7, д. 5/2, Извештај Штаба Корпуса Народне одбране Југославије Одељењу заштите народа за Југославију, пов. бр. 297 од 10.11.1945.

КНОЈ-а из октобра 1945. године. У њој је изнесено да је из извештаја са терена примећена појава да се „четници, усташе и остали бандити заробљавају умјесто ликвидирања истих на лицу места”. Изузетак од овог требало је да буду само они које је требало саслушавати. Посебно је требало прекинути са примећеном појавом благог поступања према остацима „наоружаних банди”. Њих је требало у тежим случајевима по кратком поступку осуђивати на смрт, а у другим на временске казне и конфискацију имовине. Наређено је да се убудуће предузму мере како би се завео „најоштрији курс при уништавању остатака наоружаних банди и приликом додира са истима да се исте на мјесту ликвидира”. Заробљене је требало предати судовима на редовни поступак „но потребно је избјегавати свако заробљавање ако се већ може на мјесту ликвидирати”.³⁸

Друге јединице КНОЈ-а на територији Црне Горе

У септембру 1945. године формирана је Црногорска дивизија КНОЈ-а. Касније је ова дивизија добила име 6. дивизија КНОЈ-а. Њено седиште је било у Беранама.³⁹ У њен састав су, поред постојеће Црногорске бригаде НО, ушле и Санџачка и Косметска бригада НО.

Пре него што је формирана бригада НО за Санџак, у јесен 1944. у Санџаку је дејствовао батаљон ОЗН-е. Овај батаљон је учествовао у борбама када су снаге НОВЈ продирале у Србију. По окончању тих борби батаљон је прешао на територију срезова пљеваљског и бјелопољског где је био ангажован у борбама са четницима. Овај батаљон ОЗН-е представљао је основу за формирање локалне бригаде НО.⁴⁰ Већ 1. јануара 1945. године, после ослобођења Санџака, формирана је 2. санџачка бригада НО коју су сачињавала четири батаљона (Нови Пазар, Пљевља, Нова Варош и Сјеница). Бригада је имала око хиљаду бораца.⁴¹

За разлику од Црногорске бригаде НО коју су сачињавали добровољци, у санџачкој се није налазило „одабрано људство”. Поред тога, ова бригада је била мешовита, њу су чинили Срби и муслимани у приближно једнаком односу. Међутим, упркос томе у наредним месецима (до септембра 1945. године) ова бригада имала је велике успехе у бор-

³⁸ Војни архив (ВА), Архив Војнобезбедносне агенције (АВБА), 1 – 3.2.06, Тероризам, одметништво, бандитизам 1944 и 1945, Наређење одељења заштите народа ОЗНА Министарства народ. Одбране ФНРЈ Отсек за КНОЈ, Бр. 394 од 25.10.1945. год. Опумоћству ОЗНЕ 4. дивизије КНОЈ-а, „Допис је строго поверљиве природе, не умножавати га већ по упознавању уништити”

³⁹ *Kopnena vojska JNA 3/III*, str. 438.

⁴⁰ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ-а и ГЈЈ, Инв. бр. 4764 - 1, Бригада Народне одбране за Санџак.

⁴¹ *Kopnena vojska JNA 3/III*, str. 438.

бама са унутрашњим непријатељем, пре свега са четницима. Убијено је 928 одметника, „ухваћено и предато суду 1.340”, а 1.422 одметника су се сами предали. Тако је уништен Мељачки четнички батаљон, заробљен је 21 одметник од којих је „одлуком Народног суда” стрељано 18. Након тога се предало још 120 четника. У Бјелопољском срезу, у Ћаловића клисури између Бродарева и Страњана, у једној пећини након упорне одбране ухваћено је 37 четника (8 је погинуло у борби) под вођством Јагоша Кораћа. На лицу места (без суђења - прим Д. Тасић) стрељано је 17 четника док су остали предати Војном суду. У Дежевском срезу ликвидирао је четнички вођа поручник Кода са 10 пратилаца. У осталим срезевима, Златарском, Милешевском, Сјеничком и Штавичком такође су извршене акције чишћења терена од одметника.⁴²

Коначно, 26. јануара 1945. године формирана је и Косметска бригада НО (од септембра исте године 3. косметска бригада НО). Оснивање Косметске бригаде НО спада у контекст напора за угушење масовне побуне Албанаца на Косову и Метохији која је са различитим интензитетом тињала од повлачења немачких снага у јесен 1944. године све до последњих борби у фебруару 1945. године.⁴³

Преглед постигнутих резултата 6. дивизије КНОЈ (није наведен период).⁴⁴

	Убијено	Рањено	Заробљено	Предало се	СВЕГА
Усташа	32	-	-	-	32
Четника	2010	8	1603	1512	5133
Домобрана	-	-	-	-	-
Балиста	491	113	300	134	1038
Немаца	47	-	-	-	47
Јака	27	1	209	-	237
Ратних заробљеника	1	-	5	-	6
Шверцера	11	2	122	-	135
Дезертера	56	-	184	94	334
СВЕГА	2675	124	2423	1740	6962

⁴² ВА, ЈНА, Команда КНОЈ.а и ГЈЈ, Инв. бр. 4764 - 1, Бригада Народне одбране за Санџак.

⁴³ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ и ГЈЈ, Инв. бр. 4764-1, Историјат бригаде КНОЈ-а за Космет, Рег. бр. 2/-1-11. К. 222 (Аутор историјата је први политички комесар бригаде Лазар Суботић – прим. Д. Тасић); и ВА, НОР, к. 222, ф. 1/III, д. 33/1, Штаб Корпуса Народне одбране Југославије Одељењу заштите народа Југославије од 1.2.1945;

⁴⁴ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ.а и ГЈЈ, Инв. бр. 4764 - 1, Преглед постигнутих резултата 6. дивизије КНОЈ.

Губици ове дивизије износили су:

- погинулих у борби 184: 14 официра, 5 подофицира и 173 војника,
- рањених у борби 209: 6 официра, 17 подофицира и 181 војник.

Организација граничне службе

Прва јединица КНОЈ-а која је још за време рата, у марту 1945. године, преузела чување државне границе била је 4. македонска бригада КНОЈ-а и то на делу границе према Грчкој. Бригада је формирана од по једног батаљона Војвођанске и Београдске дивизије КНОЈ-а, Црногорске бригаде КНОЈ-а и једног самосталног батаљона Македонске дивизије КНОЈ-а. Сваки батаљон је имао по 700 – 800 бораца, а седиште бригаде је било у Битољу.⁴⁵ Остали делови државне границе поседнути су завршно са фебруаром 1946. године.

У првом тренутку преузет је модел обезбеђења граница који је постојао у Краљевини Југославији. При дивизијама КНОЈ-а формирано је седам граничних одсека, два гранична пододсека и један поморски гранични одсек. Гранични одсек је одговарао јединици ранга пука, а пододсек ранга батаљона. У саставу 6. (Црногорске) дивизије за обезбеђење границе према Албанији: налазила су се два гранична пододсека.⁴⁶

Током првих месеци 1945. године јединице КНОЈ-а нису поселе све делове државне границе. Погранично становништво се слободно кретало, поготово на границама са земљама „народне демократије“ – Румунијом, Мађарском, Бугарском и Албанијом. У том тренутку гранична служба је обављана на основу дозвола које су издале јединице на граници и органи „народне власти“, тако да није вођена прецизна евиденција. Крајем године, у употребу је стављено **Привремено упутство за вршење службе јединица КНОЈ на граници**. Постепено је урађена селекција издатих дозвола, уведени су пасоши и успостављен је линијски систем обезбеђења границе. Издата су и прва упутства за поступање са илегалним прелазницима и шверцерима. Успостављени су гранични прелази и забрањени су поједини самовољни поступци попут самоиницијативног

⁴⁵ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ и ГЈЈ, Инв. бр. 3705 - 2, Прво одељење Команде граничних јединица Југославије, Оперативни одсек, Историја КНОЈ-а и граничних јединица по оперативној грани за 1945. и 1946. годину.

⁴⁶ *Razvoj oružanih snaga SFRJ 1945-1985, Kopnena vojska JNA 3/III*, VINC, Beograd 1988. str. 444 (У даљем тексту; *Kopnena vojska JNA 3/III*); и ВА, АВБА, 10 – 6.3.03.2, Годишњи извештај КОС КНОЈ-а за 1946. годину. Гранична служба.

обележавања и мењања граничне линије и неслужбене комуникације са пограничним органима суседне државе.⁴⁷

Организација, живот и рад граничних јединица, као и вршење граничне службе у свим оружаним снагама одувек су били специфични у односу на јединице активне војске. Непрекидни боравак на терену у малим саставима на међусобно удаљеним караулама, удаљеност од команди и насеља, патролирање, сусрети са илегалним прелазницима, свакодневно руковање оружјем и бојевом муницијом и бројне опасности захтевали су одабир људства са посебним способностима. Као и у другим деловима оружаних снага нове Југославије и у граничним јединицама КНОЈ-а осећале су се последице ратних година, разарања и оскудице. Велики број старих караула био је оштећен или потпуно руиниран. Поред тога, неке од њих су се налазиле на местима са којих контрола границе није могла да се обави ефикасно. У појединим рејонима војници су привремено морали да буду смештени у сеоским кућама.

Људство је било веома оптерећено, што постаје јасније ако се узме у обзир да је међусобна удаљеност караула била и до 20 км, да је један вод од 20 војника контролисао око 7 км граничне линије, давао по три рејонска стражара, осматрача и стражара код карауле и ноћну патролу и заседу. У почетку је велики проблем била оскудица у обући и униформама, док је питање исхране било посебно „болно“. Храна се на карауле достављала мулама, али су често и сами војници морали да преузму улогу носача. Често су карауле по неколико дана остајале без хране због лоше организације позадинског обезбеђења, а најчешће су се дешавале оскудице у месу. У наредним годинама уложени су знатни напори у обнови старих и изградњи нових караула и уопште у регулисању граничне службе.⁴⁸

Борба против одметништва настављена је и током наредне 1946. године. У том погледу Црна Гора се није разликовала од других делова Југославије. Поред КНОЈ-а, који је у томе имао кључну улогу, учествовале су и јединице Југословенске армије, ОЗН-а и Народна милиција. Уређење обезбеђења границе, други важан задатак КНОЈ-а, одвијао се несметано с обзиром на чињеницу да су са суседном Албанијом владали блиски односи.

⁴⁷ ВА, ЈНА, Команда КНОЈ и ГЈЈ, Инв. бр. 3705 - 2, Прво одељење Команде граничних јединица Југославије, Оперативни одсек, Историја КНОЈ-а и граничних јединица по оперативној грани за 1945. и 1946. годину.

⁴⁸ Војни архив, АВБА, 10 – 6.3.03.2, Годишњи извештај КОС КНОЈ-а за 1946. годину. Гранична служба.

ПРИЛОГ 1

УПУТСТВО ЗА ОСНИВАЊЕ И ОРГАНИЗАЦИЈУ
КОРПУСА НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ⁴⁹

Ради обезбеђења позадине Народноослободилачке војске Југославије и одржања реда на ослобођеној територији, оснива се Корпус народне одбране.

1. *Задаци корпуса*

Корпусу народне одбране стављају се у дужности следећи задаци:

а) Борба са антинародним устаницима у позадини НОВЈ и ликвидација четничких, усташких, белогардејских и других антинародних банди на ослобођеној територији Југославије.

б) Обезбеђење централних органа власти (Националног комитета, Врховног штаба, земаљских антифашистичких вијећа, главних штабова, Одјељења заштите народа, итд).

ц) Чишћење тек ослобођених територија од остатака разбијених непријатељских јединица и шпијуна и диверзаната које би непријатељ оставио у позадини НОВЈ.

д) Обезбеђење лука, обала и државних граница.

е) Обезбеђење најважнијих жељезничких и аутомобилских путева и мостова, завода и фабрика одбрамбеног карактера, аеродрома и других објеката одбрамбеног значаја.

ф) Извршавање задатака Одељења заштите народа у разноликим операцијама (потјерама, проверавању становништва путем претреса станова и легитимисања, засједама, спровођењу ухапшеника, заробљеника и сл).

2. *Структура и организација*

1. Корпус народне одбране потчињен је непосредно поверенику за народну одбрану, који руководи Корпусом, преко начелника Одељења заштите народа Повереништва за народну одбрану.

2. Структура и лични састав Корпуса народне одбране разликује се од структуре и личног састава обичних војних корпуса, формира се сразмерно величини ослобођене територије, активности непријатељских

⁴⁹ *Vojnoistorijski glasnik*, 2\1980, str. 420,

елемената и количини објеката које треба обезбеђивати. Према томе, у Корпус народне одбране могу ући дивизије, засебне бригаде и засебни батаљони.

Основну оперативну јединицу Корпуса представља батаљон, који је састављен од три до четири чете. Јачина чете зависи од потребе и од услова на дотичној територији, али треба тежити да свака чета достигне број од 200 бораца. Бригада се састоји од три до пет батаљона, дивизија од три до четири бригаде. Засебне бригаде, сходно локалним условима, могу бити састављене од два, три и четири батаљона, а засебни батаљон од две, три и четири чете.

3. Јачина јединица Корпуса народне одбране у појединим земљама и областима Југославије одредиће се сразмерно величини ослобођене територије, и броју трупа НОВЈ по појединим крајевима, као и према близини и значају државних граница Југославије.

У састав Корпуса народне одбране улази „Војска државне варности“ која је још раније била формирана у Словенији, све јединице Одсека заштите народа, као и јединице у Хрватској за борбу против пете колоне – батаљони ППК-а.

4. Дивизије, бригаде и батаљони Корпуса народне одбране су војне јединице и образују се по војном обрасцу као и све регуларне јединице НОВЈ; на њиховом челу стоје команданти који владају војном вештином.

5. Корпус се састоји у првом реду од бораца и команданата НОВЈ. Сваки војник тога Корпуса, било да чува границе или стражари поред стратегијски важног моста, било да обезбеђује органе заштите народа, увек се може сукобити са непријатељем који је надмоћнији и по броју и по наоружању. Зато се Корпус народне одбране састоји од официра и војника који су одани ствари народноослободилачког покрета, који су показали своју дисциплину и непоколебљивост у борби.

6. Корпус народне одбране (аналогно томе како се НОВЈ снабдева материјалним средствима) мора бити наоружан свим врстама оружја, између осталог: авијацијом (углавном извиђачком и јуришном) тенковима и противтенковским оружјима, артиљеријом, бацачима мина.

У састав Корпуса, дивизија, бригада и већих батаљона народне одбране морају улазити такође и механизоване и коњичке јединице.

7. Снабдевање Корпуса народне одбране оружјем, муницијом, санитетским материјалом, опремом, намирницама и другим потребама врши се преко одговарајућих постојећих органа Врховног штаба, односно главних штабова Корпуса и корпусних области. Али, све јединице Корпуса народне одбране морају имати посебну интендатуру и посебне магацине целокупне опреме.

8. Везе штаба Корпуса народне одбране са својим формацијама и јединицама на разним секторима остварује се за прво време преко линије ОЗН, у извесним случајевима и преко опште војне везе.

Чим се укаже прва могућност, штаб Корпуса мора обезбедити самосталну везу са својим формацијама и јединицама. Све ниже јединице – дивизије, бригаде и батаљони морају одмах бити повезани својом посебном курирском и радио-везом.

9. Обезбеђење централних органа власти (Националног комитета, Врховног штаба, земаљских антифашистичких већа, ОЗН) стално врши иста засебна јединица Корпуса народне одбране, која има само ту дужност. Али, у засебним случајевима, кад то захтевају војнички или други разлози, таква јединица може бити замењена другом. Остале формације и јединице Корпуса извршавају све остале корпусне задатке (осим обезбеђења централних органа власти), при чему се одељење, након одређеног размака времена, смењује на одређеним дужностима. На пример, у бригади од три батаљона први и други батаљон обезбеђују објекте (мостове, аеродроме, итд), те су, према томе, њихове чете и водови разбацани по територији у којој бригада делује, трећи батаљон налази се при штабу бригаде и представља оперативну резерву. После извесног времена, трећи батаљон иде на обезбеђење објеката, а први батаљон прелази у оперативну резерву.

Време пребацивања у оперативну резерву искориштава се за појачану војну обуку и васпитни рад међу борцима.

10. Дивизије, засебне бригаде и батаљони Корпуса народне одбране потчињавају се непосредно штабу Корпуса, а у вези са добивеним задацима од штаба Корпуса спроводе своје акције на својим секторима у сагласности са главним штабовима (штабовима фронтова, армија и са одељенима заштите народа.

3. Начин координације акција Корпуса народне одбране са главним штабовима и одељенима заштите народа

1. Објекти које треба да обезбеђују јединице Корпуса народне одбране (луке, мостове, аеродроме и сл.) одређују на својој територији начелник Одељења заштите народа у сагласности са дотичним главним штабом. Добивши такав задатак, командант дивизије, бригаде или засебног батаљона саставља план распореда својих одељења на објекте, водећи рачуна о томе да најмање једна трећина свега састава не буде узета обезбеђењем објеката, него да у рукама команданта дивизије, бригаде, батаљона буде оперативна резерва, спремна да у сваком часу изврши борбене оперативне задатке.

Штабови дивизија, бригада, засебних батаљона израђују план распореда командног кадра и вршења службе у сагласности са начелником ОЗН и шаљу га штабу Корпуса на потврду.

2. У циљу што боље координације корпусних борбених акција са делатношћу Одељења заштите народа, штабови и команде јединица Корпуса морају бити у сталној и најтешњој вези са начелницима ОЗН и свим њеним вишим органима.

3. Штабови бригада, засебних батаљона или команда чета додељују, по налогу начелника Одељења заштите народа, потребан број војника и официра за извођење операција ОЗН. Издвојено одељење прелази за време таквих операција потпуно под власт органа ОЗН, које изводе предвиђену операцију.

Органи ОЗН немају право да код себе задржавају јединице Корпуса народне одбране дуже него што је потребно за извођење операција.

4. За случај неопходности извођења борбених акција за ликвидацију антинародних устанака и крупних банди, план операција израђују заједно начелник Главног штаба, начелник ОЗН и командант формација Корпуса народне одбране.

5. У изузетним случајевима, када је ситуација на фронту нарочито тешка, штабови који командују фронтом могу, по договору са начелником ОЗН, употребити јединице Корпуса народне одбране за стварање бране на угроженом сектору фронта, за задржавање и преуређење јединица које би, евентуално, бежале са фронта и, најзад, за непосредне акције ради ликвидације противничког продора.

У таквим случајевима јединице Корпуса народне одбране, пошто испуне одређени задатак, униште, одбаце или зауставе противника, морају бити смењени од војних штабова и враћене на располагање Корпуса народне одбране.

Упутство издато 15. 08. 1944. на Вису.

ПРИЛОГ 2

ПОДАЦИ О ОДМЕТНИЧКИМ ГРУПАМА У ЦРНОЈ ГОРИ
према приложеној карти⁵⁰

Група 231.

Броји 18 четника, вођа групе Вуко Перовић из Брачанаца. Наоружани са 1 п. м. и 17 пушака. Нису активни. Крећу се: Цуце – Рудине, срез Цетињски и Никшићки.

Група 219.

Броји 10 четника, предводи их Васиљ Перовић из Бањана. Никшић. Нису активни. Крећу се: Вучи До - Бањани - Никшић.

Група 230.

Броји 6 четника, вођа групе Благоја Даниловић из Лукова, Никшић. Нису активни, крећу се у срезу Никшићком.

Група 219 а

Броји 6 четника, под вођством Лазе Камнечића из Вучијег Дола. Бањани. Нису активни. Крећу се: Бањани - Никшићки срез.

Група 221

Броји 9 четника, вођа групе Мирко Кнежевић, родом пл. Пивска – Шавник. Нису активни. Крећу се: пл. Пивска – Боручја - Шавник.

Група 220

Броји 9 четника, под вођством Војислава Пејовића, из Ж. Пиве – Шавник. Наоружана са 2 п.м. и две машинке. Крећу се Ж. Пиве – Шавник.

Група 226

Броји 7 четника, вођа групе Богдан Павловић из Шаранаца, Шавник. Неактивни. Крећу се: Добри до – Шаранци - Шавник.

Група 227

Креће се сам Недељко Карацић, родом из Језера, Шавник. Креће се Буковићом и Шавником.

⁵⁰ ВА, НОР, к. 224, ф. 4, д. 42/1, Извештај Штаба Корпуса Народне одбране Југославије Одељењу заштите народа за Југославију, стр. пов. бр. 49/45 од 15.9.1945. Прилог је прекуцан према оригиналу са постојећим штампарским грешкама.

Група 228

Креће се сам Јовица Ненезић, родом из Дробљака, срез Шавнички. Креће се на терену: Горбијеле - срез Шавнички.

Група 259

Броји 4 четника, вођа групе Рамовић Радислав, родом из Фундине, срез Подгорица. Наоружани са 1 п.м. и 3 пушке. Крећу се: Коћи – Корита - Рикавац. Познати зликовац у групи је и вођа.

Група 256

Броји 5 четника, предводи их Павичевић Вељко, родом из Убли, окр. Подгорица. Наоружани са 1 п.м. и 4 пушке. Крећу се: С. Кробоњуша – Комови – Рикавац, стално су у покрету. Нису активни.

Група 257

Броји 4 четника, под вођством Дракулић Милицава, родом из Орахова. Наоружани са 1 п.м. и 3 пушке. Неактивни су. Крећу се Жиово - Брскут. Познати зликовац у групи је Саво Милошевић.

Група 243

Броји 5 четника, вођа групе Митар Брњасић, родом из Бријестова. Наоружани су пушкама. Нису активни. Крећу се Прекорница – Дан. Град.

Група 242

Броји 3 четника, предводи их Станишић Радоман, из Драмүловића, Дан.Град. Наоружани су пушкама. Нису активни. Крећу се тереном: Међеђе – Прекорница.

Група 252

Креће се сам Жетковић Љубо, родом из Буроље. Креће се тереном: Сиљевица - Бусовник.

Група 255

Броји 30 балиста, вођа групе Будак Сефић. Наоружани са 30 пушака. Неактивни су. Крећу са: Бор Радонић

Група 254

Броји 12 балиста, вођа групе Мурат Радончић, родом из Крушева. Наоружани са 12 пушака. Нису активни. Крећу са: Брезовица – Плав – Андријевица.

Група 252

Броји 4 четника, вођа групе Никола Милошевић из Л. Ријеке. Крећу се: Л. Ријека – Андријевица. Неактивни су.

Група 253

Броји 4 четника, вођа групе Драгутин Ђекић из Камова. Крећу се: Камови – Матешево – Андријевачки срез. Нису активни.

Група 247

Броји 8 четника, вођа групе Стево Милинић из Бјелојевића. Крећу се тереном: Бјеловићи - Камнички срез. Неактивни су.

Група 229

Броји 3 четника, вођа групе Владимир Дуловић из Г. Морача. Крећу се: Семањ – трновица – Колашински. Нису активни.

Група 246

Броји 5 четника, вођа групе Милан Мандић из Г. Лапова. Наоружани 1. п. м. и 2 машинке. Крећу се: Г. Липово – Крња Јела. Неактивни су.

Група 244

Броји 10 четника, вођа групе Стојан Машковић, родом из Осредци. Калашин.. Крећу се: Осреци – Д. Морача. Неактивни су.

Група 245

Броји 2 четника, вођа групе Ковијанић Богран из Д. Мораче. Крећу се: Д. Морача - Колашински. Неактивни су.

Група 251

Броји 10 четника, вођа групе Павле Поповић из Д. Мораче. Наоружани са 1 п. м. и 2 машинке. Крећу се тереном: Ругово – Барањски. Нису активни.

Група 250

Броји 4 четника, вођа групе Милан Налевић. Крећу се: Калудра – Секулар.

Група 248

Броји 8 четника, вођа групе Радован Дубак, крећу се тереном: Црни Врх – Заостро – Бороњски ср. Нису активни.

Група 249

Броји 15 четника, вођа групе Тахир Каљач, крећу се: Петњица – Рожај – Бороњски срет. Нису активни.

Група 232

Броји 4 сепаратиста, вођа групе Крсто Гбоновић (Поповић – највероватеније је реч о Крсти Поповићу – прим. Д. Тасић) из Цуце, срез Цетињ. Наоружани су 1 машинком и 3 пушке. Крећу се: Цуце, опш. Цуцка, срез Цетињски. Неактивни су.

Група 239

Броји 5 сепаратиста, вођа групе Вуко Андрић, из Меоца. Крећу се: опш. Цуцка, срез Цетињски.

Група 240

Броји 5 четника, вођа групе Илија Гардашевић из Б. Пољане. Наоружани са 5 пушака. Крећу се: Б. Пољана - Чевска - Цетињски срез. Неактивни су.

Група 241

Броји 5 четника, вођа групе Јован Ђукановић из Војинића. Креће се селом Војинићи - Чевска - Цетињски срез. Неактивни су.

Група 260

Броји – самац се креће Милош Турчиновић из Бујрановаца. Креће се тереном: Бајрановица – опш.Чевска. Неактиван је.

Група 263

Броји 6 четника, вођа групе Љубо Ђуровић из Црмнице. Креће се у Барском срезу. Неактивни су.

Група 264

Броји 5 четника, вођа групе Нико Косовић. Крећу се: Лимљани - Црница. Неактивни су.

Група 269

Броји 6 балиста, вођа групе Деди Делић из Загоње. Крећу се околина Загоње. Нису активни.

Група 268

Броји 4 балиста, вођа групе Хамил Спужанин из Лесковца. Барски. Крећу се срезом Барским. Неактивни су.

Група 267

Броји 5 балиста, вођа групе Омар Вучић из Веља Горане, крећу се: Веље Горане - Мркојевићи. Неактивни су.

Група 265

Броји 9 балиста, вођа групе (нечитко) из Пинчића. Крећу се: Пинчићи - срез Барски. Неактивни су.

Група 266

Броји 5 балиста, вођа групе Адем Конер из Велимбуса. Крећу се: Велимбус –Барска оп. Неактивни су.

Група 235

Броји 6 четника, вођа групе Вукасовић Никола из Жлијеби. Наоружани са 1. п. м. 2 машинке и 3 пушке. Крећу се Убајском планином. Неактивни су. Познати зликовац у групи наведени вођа.

Група 234

Креће се сам Радовић Ђорђе. Неактиван је. Креће се око Крушевице – Врбај.

Група 236

Броји 5 четника, вођа групе Јачеглав Радивоје из Мокрина. Х. Нови. Наоружани су пушкама. Крећу се: Мајдеж – Суторина. Неактивни су.

Група 238

Броји 6 четника, вођа групе Вилев Крсто. Наоружани су пушкама. Нису активни. Крећу се: Мајдеж – Суторина. Неактивни су.

Група 233

Креће се сам Самарџић Максим из Г. Кривошаје. Креће се: Г. Кривошаја - Рисам. Није активан.

Група 237

Броји 6 четника, вођа групе Богован Јагош из Зеленике. Х. Нови. Наоружани су пушкама. Крећу сетереном: Камени – Х. Нови. Неактивни су.

Група 262

Броји 8 четника, вођа групе Бошковић Митар из Грбља. Наоружани са 1 п. м. и 7 пушака. Неактивни су. Крећу се околина Грбља.

Група 258

Броји 3 четника, вођа групе Вумикић Крцун. Наоружани са 1 п. м.
и 2 пушке. Крећу се: Каменик – Ровца.

Dmitar TASIĆ

THE FOUNDATION AND ACTIVITIES OF THE CORPS
OF NATIONAL DEFENSE OF YUGOSLAVIA (CNDY)
IN MONTENEGRO 1944-1945

Summary

Leadership of the Yugoslav Communist movement laid foundations of the intelligence and security apparatus during the war. Among others, in August 1944, they founded the Corps for National Defense of Yugoslavia (CNDY). This unit was designed according to the Soviet model for the protection of the army rear, fighting the internal enemy and for the security service on state borders. Only reliable and trusted partisan fighters could become CNDY member. Immediately after the end of war CNDY units had to cope with the remains of anti-communist and anti-Yugoslav forces. Montenegro was not exception and local brigade of CNDY had to take care of some 500 different outlaws (chetnik, separatist and Albanian irregulars) in approximately 100 armed groups. Montenegrin brigade of CNDY has been dispersed in companies and platoons all over the territories of Montenegro fighting solely or in cooperation with other security forces. Also, this brigade was assigned for the protection of Yugoslav-Albanian border which, in that moment was not that difficult due to the close relations of these two countries. In September 1945, the Montenegrin, Sanjak and Kosovo brigades of CNDY have been joined in Montenegrin division of CNDY.